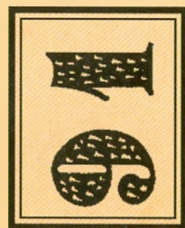

Παράδοση

και Τέχνη

Χορός

Tradition and Dance

ISSN 1108/072E

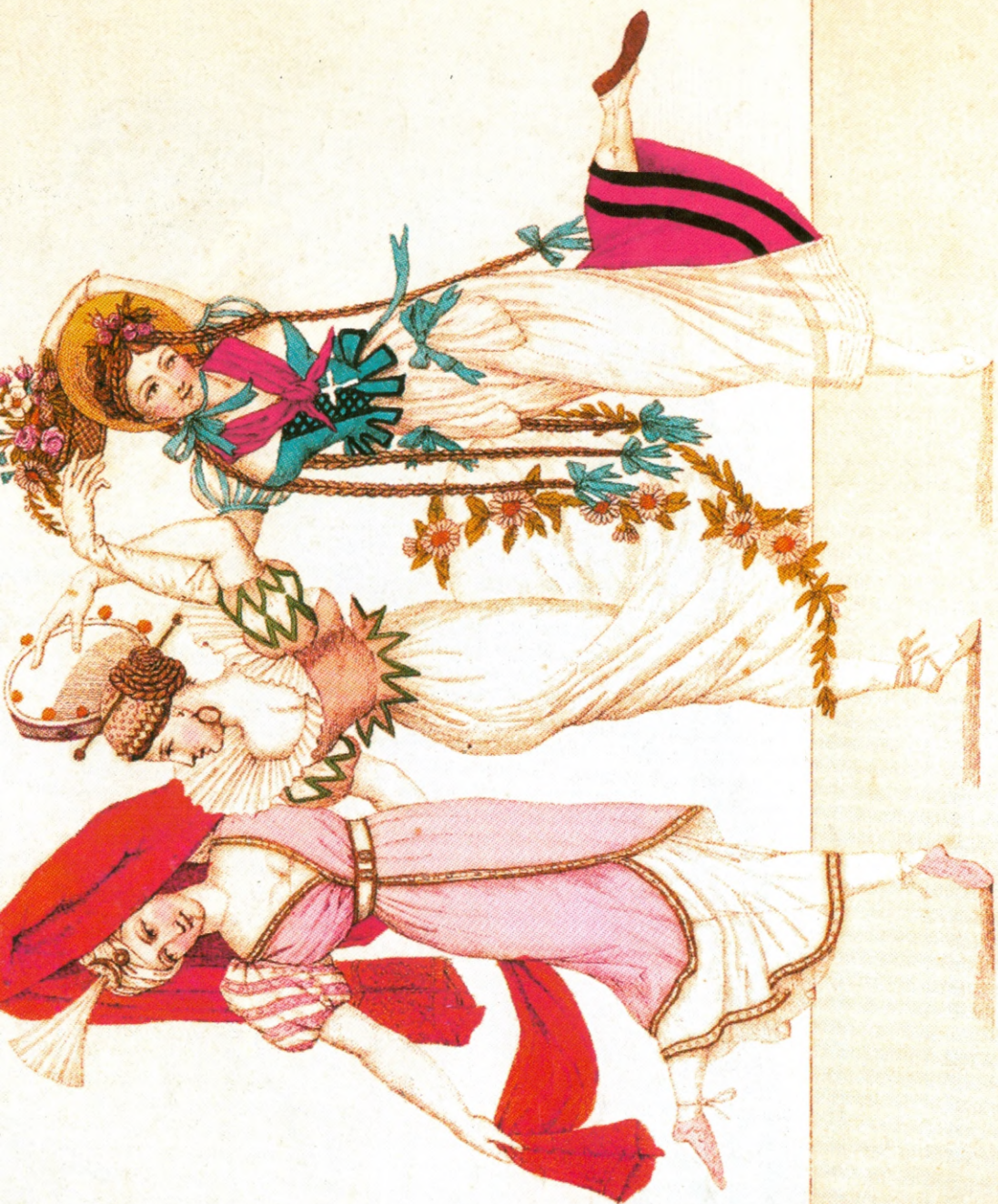
ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ ΤΕΛΟΣ
Ταχ. Γραφείο
Κ.Ε.Μ.Π.ΑΘ.
Αριθμός Αδείας: 4151

ΕΝΤΥΠΟ ΚΛΕΙΣΤΟ ΑΡ. ΑΔΕΙΑΣ 806/94 Κ.Ε.Μ.Π.ΑΘ
ΣΧΟΛΕΙΟΥ 8, ΠΛΑΚΑ, 105 58 ΑΘΗΝΑ ΚΩΔΙΚΟΣ 4073

ΔΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2007 5 ΕΥΡΩ

Ο παραδοσιακός γάμος στη Νάουσα στα τέλη του 19ου αιώνα

Ο πήγαιναν στο σπίτι του για να ορίσουν ποιοι θα είναι οι σταυροπατέρες και οι σταυρομένες, (νιόπαντρα αντρόγυνα) οι καλεστάδες και τα μπρατίμια (ανύπαντροι φίλοι του γαμπρού) που θα βοηθούσαν σε όλες τις ετοιμασίες του γάμου. Τη Δευτέρα έρχονται στο σπίτι του γαμπρού οι συγγενείς και οι φίλοι με σιτάρι και ζαχαρωτά, για τα κοσκινίδια.

Την Τετάρτη πριν το γάμο γινόταν η Ικνά. Ετοιμάζαν και έστελναν σε ένα κανέστρι δώρα από το γαμπρό στη νύφη. Περιείχε πουκάμισο, τη φούντα, το μπόγο, την τσίπα, δώρα για τον πεθερό, την πεθερά και τους κουνιάδους. Στο κανέστρι εκτός από τα δώρα έβαζαν και μια οκά ικνά (κόκκινη σκόνη που έβαφαν τα νύχια). Ακόμη είχε μέσα γλυκά, καλαμποζάχαρη, κουφέτα, αμύγδαλα, σαπούνι και δώρα για όλη την οικογένεια. Το κανέστρι της ικνάς το πήγαιναν και το έφερναν δυο αγόρια και ένα κορίτσι. Όταν έφτανε το κανέστρι με τα δώρα του γαμπρού στο σπίτι της νύφης, αφού έβλεπαν τα δώρα το γέμιζαν με δώρα για το γαμπρό και το έστελναν στο σπίτι του. Τα μικρά που πήγαιναν και έφερναν τα δώρα, τα συνόδευε η μουσική. Και εδώ η παρουσία της μουσικής ήταν απαραίτητη, καθώς και ο χορός και τα τραγούδια. Στου γαμπρού το ίδιο βράδυ έχουμε την προετοιμασία του ψωμιού, τα «προζύμια».

Την Πέμπτη καλούσαν κόσμο στο σπίτι της νύφης όπου είχαν τα «διπλώματα», γινόταν το ξεδίπλωμα, άπλωμα και δίπλωμα της προίκας. Ξεδίπλωναν και αράδιαζαν στο μεγάλο δωμάτιο την προίκα για να τη δει ο κόσμος: πανικά, σαλταμάρκες, κισμίρια, χράμια, ζηλιά, φλοκάτες, φουστάνια, κοσμήματα. Όλοι θαύμαζαν και επαινούσαν. Επαιρναν όργανα και χόρευαν. Την ημέρα χόρευαν οι γυναίκες και το βράδυ τα αγόρια και τα κορίτσια. Την Πέμπτη αργά το βράδυ όταν τελείωνε ο χορός γινόταν και η ικνά.

Την Παρασκευή το πρωί ξεκινούσαν από το σπίτι του γαμπρού οι καλεστάδες για να καλέσουν τον κόσμο του γάμου με τους καβαλαρούς (μικρά κουλίκια), αργότερα με προ-

σκλητήρια. Όσοι ήταν προσκαλεσμένοι με «σοφράν», δηλαδή καλεσμένοι και στο τραπέζι του γάμου, έστελναν δώρα. Κάποιοι έστελναν αρνιά στολισμένα με λουλούδια, μήλα και πορτοκάλια. Οι καλεστάδες φορούσαν γιλέκο, άσπρο πουκάμισο, σιαλιβάρι, ζωνάρι και άσπρο μαντήλι στον ώμο. Τους συνόδευε πάντα η μουσική και το ρακί. Οι καλεστάδες, που συνήθως ήταν νέοι ανύπαντροι, σε κάθε σπίτι έστηναν χορό με τους σπιτικούς.

Την Παρασκευή το βράδυ μετά το γιόμα γίνονταν και το τίμημα της προίκας. Έρχονταν από το γαμπρό και κατάγραφαν πόσο κάνει το ένα και πόσο κάνει το άλλο από την προίκα της νύφης. Μετά από αυτό άρχιζε πάλι ο χορός με βιολιά και κεράσματα.

Το Σάββατο γινόταν και το ξύρισμα του γαμπρού. Μαζεύονταν οι φίλοι και τα ξαδέρφια του γαμπρού και ο κουρέας ξύριζε το γαμπρό με τα όργανα να παίζουν μουσική. Μετά το ξύρισμα έντυναν το γαμπρό, πάλι με μουσική και τους φίλους του να τραγουδούν:

*Σαν την άσπρη πέτρα νά'σαι πάντα γερός
και η ζωή σας χαρούμενη και καθάρια
ας κυλά σαν το νερό του ρυακιού.*

Το ντύσιμο ξεκινούσε όταν ο γαμπρός ανέβαινε στο ταβάνι του ανωγιού, κρεμιόταν από τα δοκάρια γυμνός και προσπαθούσε να πέσει μέσα στο συντρόφι που κρατούσαν από κάτω ανοιχτό δύο μπρατίμια. Αν δεν τα κατάφερε με την πρώτη φορά ξαναπροσπαθούσε.

Την ίδια ώρα στο σπίτι της νύφης έχουμε τα πλεξίδια. Οι φιλενάδες της νύφης τη χτένιζαν και της έκαναν δύο πλεξούδες στα μαλλιά τραγουδώντας:

*Τη νύφη μας την είχαμε στη γλάστρα λουλουδάκι
και τώρα τη χαρίσαμε σ' ένα παλικαράκι.
Γαμπρέ μας καλορίζικι, σι κάνουμε μιμέτι
ν' αφήνεις τη νυφούλα μας νά'ρχιτι να μας βλέπει.*

Στη συνέχεια ντυνόταν η νύφη με τη βοήθεια γυναικών του σπιτιού. Τα μπρατίμια και οι καλεστάδες ετοιμάζαν την «κόχη» στο σπίτι του γαμπρού, στο καλό δωμάτιο ή στο ανώγι. Στην κόχη κρεμούσαν ένα καλό ζιλι που το στόλιζαν με λουλούδια ή δάφνες βαρακομένες. Εκεί θα στέκονταν ο γαμπρός και η νύφη μετά τα στέφανα έως αργά.

Την προίκα την έπαιρναν το Σάββατο όταν τελειώνει το αλλαγμα του γαμπρού. Όταν άρχιζε να σουρουπώνει πήγαιναν οι φίλοι και οι συγγενείς του γαμπρού μαζί με τους καλεστάδες, με συνοδεία μουσικής και με μερικά άλογα στο σπίτι της νύφης για να πάρουν την προίκα. Αφού χόρευαν μερικούς χορούς φόρτωναν τα σεντούκια με την προίκα στα άλογα και ξεκινούσαν με τα όργανα να παίζουν το εμβατήριο της προίκας. Στο δρόμο οι καλεστάδες κρατούσαν μεγάλα φανάρια που τα έβαζαν μετά στα δωμάτια του σπιτιού για να φωτίζονται καλύτερα. Όταν έφταναν στο σπίτι του γαμπρού αυτός δώριζε στα μικρά παιδιά που συνόδευαν την προίκα.

Μετά το πάρσιμο της προίκας ξεκινούσαν από το σπίτι του γαμπρού για να πάρουν το νουνό και στη συνέχεια τη νύφη. Ο γαμπρός με τη μουσική τους συγγενείς του, τους καλεστάδες και όλους τους χαριώτες (όλους όσους συμμετείχαν στη χαρά) πήγαιναν να πάρουν το νουνό, ενώ οι γονείς του γαμπρού έμεναν στο σπίτι. Όταν ο γαμπρός έφτανε στο σπίτι του νονού τον χαιρετούσε, φιλούσε το χέρι του και ξεκινούσαν για να πάρουν τη νύφη. Ένα παιδί έπαιρνε το φλάμπουρο, ένα άλλο έναν κεντημένο σταυρό, άλλο παιδί το κανέστρι με τα κουφέτα και τα μπρούτζινα στέφανα που είχαν φροντίσει να πάρουν από την εκκλησία. Ακολουθού-

σαν οι μουσικοί και οι καλεστάδες που έφεγγαν με τις λάμπες τους στενούς δρόμους.

Ο νουνός αγόραζε τα στέφανα, τις δύο λαμπάδες κι ένα ύφασμα για φουστάνι της νύφης. Ακόμη έστελνε ένα άσπρο άλογο στολισμένο για να καβαλικέψει η νύφη. Πολλές φορές ο νουνός έστελνε κι ένα κριάρι (ζυγούρι) με βαμμένη κόκκινη την πλάτη και δυο μήλα ή πορτοκάλια βαρακομένα καρφωμένα στα κέρατά του. Ένα μικρό παιδί κουβαλούσε ένα μεγάλο ασημένιο δίσκο με δύο λαβές, που είχε πάνω του τα στέφανα και κουφέτα. Μπροστά πήγαινε το φλάμπουρο, ακολουθούσε το παιδί με το

δίσκο με τα στέφανα, και παραπίσω ο νουνός, τα όργανα οι συγγενείς και όλοι οι χαριώτες. Τελευταίος ακολουθούσε ο γαμπρός μαζί με τους φίλους του.

Όταν έφταναν στο σπίτι της νύφης χαμήλωναν το φλάμπουρο κι αυτή το προσκυνούσε τρεις φορές. Το γαμπρό όσο βρισκόταν στο σπίτι της νύφης τον έκρυσαν στο κελάρι ή στο αχούρι για να μη δει τη νύφη πριν το στεφάνωμα. Στη σκάλα έδωσαν στη νύφη ένα ψωμί ή μια λειτουργιά για να την τσακίσει στα δύο. Σταύρωνε τα χέρια της και το κομμάτι από το δεξί χέρι το έδινε στους συγγενείς του γαμπρού, ενώ αυτό από το αριστερό χέρι στους δικούς της. Κατόπιν η νύφη χαιρετούσε φιλώντας το χέρι των γονιών της, των συγγενών, των γειτόνων ακόμη και των μικρών παιδιών που παρευρίσκονταν. Λίγο πριν την εξώπορτα έκανε πολύ αργά το σταυρό της ενώ τα όργανα έπαιζαν ένα πολύ λυπητερό σκοπό του αποχωρισμού.

Μετά ο νουνός την ανέβαζε σ' ένα κάτασπρο άλογο που είχαν στολίσει τα γκέμια του με μαντήλια, ίτριες και λουλούδια, το κρατούσαν δε δύο καλεστάδες. Τη νύφη την έπαιρναν όταν άρχιζε να νυχτώνει. Όλη η πομπή με το φλάμπουρο, το κριάρι, το δίσκο με τα στέφανα, τους οργανοπαίχτες, το άλογο με τη νύφη, το νουνό, τους συγγενείς του γαμπρού και της νύφης και τους χαριώτες, ξεκινούσε για το σπίτι του γαμπρού όπου θα γίνονταν τα στέφανα. Ο γαμπρός ερχότανε τελευταίος παρέα με τους φίλους του για να μη δει ακόμα τη νύφη. Οι οργανοπαίχτες έπαιζαν ένα εμβατήριο κατά τη μεταφορά της νύφης. Όταν η νύφη έφτανε στο σπίτι του γαμπρού, πριν κατεβεί από το άλογο δώριζε μαντήλια στα αδέρφια του γαμπρού, τελευταία δώριζε στον

πεθερό της, του φιλούσε το χέρι κι αυτός την κατέβαζε από το άλογο. Η νύφη έμπαινε στο σπίτι με το δεξί πόδι. Στο κεφαλόσκαλο τη δεχόταν η πεθερά της με ένα δίσκο με δύο μισογεμάτα ποτήρια κρασί κι ένα πλαστό ψωμί. Επινε λίγο κρασί από κάθε ένα ποτήρι κι αφού τσάκιζε το ψωμί στα δύο το μοίραζε. Στη συνέχεια ανέβαινε στο σπίτι και μέχρι να έρθει ο παπάς για το στεφάνωμα κρυβόταν μαζί με τις φιλενάδες της στην κόχη που της είχαν ετοιμάσει.

Μετά το στεφάνωμα και το χαιρέτισμα από τον κόσμο, ο γαμπρός και η νύφη στέκονταν στην κόχη. Όταν γινόταν γλέντι στο σπίτι οι σοφράδες στρώνονταν στα δωμάτια και μόνο στο ανώγι έμενε τόπος για χορό. Όταν στρώνονταν τα τραπέζια άρχιζαν να παίζουν οι μουσικοί. Εδώ τα όργανα που χρησιμοποιούσαν ήταν βιολί, ούτι, κλαρίνο, λαούτο, νταϊρές και αργότερα το ακορντεόν. Από τους καλεσμένους ακούγονταν ευχές για το ζευγάρι και για το νουνό:

*Μαργαριτάρι ου γαμπρός κι μάλαμα η νύφη
κι όποιους τους ιστεφάνουσι χίλια χρόνια να ζήσει*

Ο νουνός ήταν αυτός που είχε το πρόσταγμα στο γλέντι. Οριζε ποιος και με ποια θα χορέψει, τι χορό και πότε. Χωρίς την άδειά του δε χόρευε κανείς. Συνήθως σήκωνε δυό, τρία, ή και τέσσερα ζευγάρια ανάλογα με το χώρο που υπήρχε στο ανώγι του σπιτιού. Έτσι αποφεύγονταν οι παρεξηγήσεις στο γλέντι. Προς τα ξημερώματα η νύφη δωρίζει στο νουνό, στους σταυροπατέρες και τους καλεστάδες πουκάμισα και μεταξωτά μαντήλια. Στη συνέχεια αφού φιλήσει το χέρι του νουνού, για πρώτη φορά από την έναρξη του γαμήλιου γλεντιού επιτρέπεται να χορέψει. Η νύφη με το γαμπρό να τη συνοδεύει, χορεύει με καμάρι και μεγαλοπρέπεια τον αργό συρτό της νύφης. Το γλέντι κρατούσε μέχρι το ξημέρωμα της Κυριακής. Τότε αφού τραγουδούσαν το:

*Αιντε παιδιά να φύγουμε, προτού μας βαρεθούνε
της γειτονιάς οι όμορφες θέλουν να κοιμηθούνε.*

Επαιρναν τα όργανα και με πατινάδα πήγαιναν το νουνό στο σπίτι του, όπου τους περίμεναν συνήθως στρωμένα τραπέζια και συνεχιζόταν το γλέντι όλη τη μέρα. Μετά το γάμο, το Σάββατο το βράδυ η νύφη, ο γαμπρός με τους γονείς του και μερικούς στενούς συγγενείς πήγαιναν στα πιστρόφια, στο πατρικό της νύφης, πολλές φορές συνοδευμένοι από βιολιά και γινόταν πάλι γλέντι.

Βιβλιογραφία

Ζάλιου-Μπασιακούλη, Ευγενία: Περί γάμου και άλλων τινών. Ιούνιος 2005.

Λύκειο των Ελληνίδων Βέροιας: Ημαθία Ερτεινή. Βέροια, 2003.

Μπαίτσης, Τάκης: Ο κύκλος της ζωής και το δημοτικό τραγούδι της Νάουσας. Νάουσα, 2003.

Μπλιάτκα, Ανθούλα: Ανέκδοτες σημειώσεις. Νάουσα.

Σαμαρά, Θάλεια: Στου Βερμίου την αντάρα.

Σπάρτσης, Νικόλαος: Αντέτχια στη Νάουσα. Νάουσα, 2003.

Συνέντευξη με τον Αλέκο Χωνό στις 15/01/2004.

Φωνή Ναούσης, 04/02/1968.

Χρήστος Ζάλιος
Νάουσα